

Paweł Gut (*AP Szczecin*)

O pieczęci Barlinka w okresie międzywojennym XX wieku

Informacje źródłowe, a także literatura o pieczęciach stosowanych przez władze miejskie Barlinka jest raczej niewielka. Wynika to przede wszystkim ze słabości zachowanego materiału sfragistycznego zwłaszcza z okresu średniowiecza i nowożytnego do połowy XIX wieku. Natomiast w aktach miejskich oraz w aktach własnych Tajnego Archiwum Państwowego w Berlinie-Dahlem (*Geheimes Staatsarchiv Berlin-Dahlem*) zachowały się dość szczegółowe informacje o powstaniu pieczęci władz komunalnych Barlinka w latach trzydziestych XX wieku¹.

Najstarsza znana pieczęć Barlinka pochodzi z połowy XIV. Według Otto Huppa rysunek napieczony przedstawiał bramę miejską z orłem brandenburskim (średnica 36 mm). Jednak kolejna okrągła pieczęć miejska Barlinka (średnica 33 mm), o której wspomina wspomniany heraldyk posiadała w swoim polu jedynie już orła². W XVIII wieku, przez ponad 75 lat władze miejskie posługiwały się pieczęcią wykonaną w 1731 roku. Posiadała ona kształt owalu (25x22 mm), a legenda brzmiała *RATHS U(nd) GERICHTS SIEGEL D(er) STADT BERLINCHEN* 1731. W polu tego typariusza widniał brandenburski orzeł z rozpostartymi skrzydłami, zwrócony w prawo³.

Ryc. 1 Pieczęć Barlinka z XIX wieku; AP Szczecin, AmB, sygn. 223 (brak paginacji).

Ryc. 2 Herb Barlinka wg O. Hupp, *Die Wappen und Siegel...*, s. 42.

¹ Archiwum Państwowe w Szczecinie (dalej AP Szczecin), Akta miasta Barlinka (dalej AmB), sygn 63-64; Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (dalej GStA PK), HA I Rep. 178 B2 nr 1375.

² O. Hupp, *Die Wappen und Siegel der deutschen Städte, Flecken und Dörfer. Königreich Preussen*, Heft. 1 *Ostpreussen, Westpreussen und Brandenburg*, Frankfurt a.M. 1896, s. 44.

³ GStA PK, HA I Rep. 21 Nr 18 Fasc. 7 (bark paginacji – dokument z 1766 z tuszowym odciskiem pieczęci miejskiej i sądowej z 1731 roku).

W XIX wieku Barlinek używał okrągłej pieczęci przedstawiającej w polu orła z rozpostartymi skrzydłami zwróconego w prawo, a napis w otoku brzmiał *MAGISTRAT ZU BERLINCHEN* (Ryc. 1)⁴. Rysunek napieczętny pochodził z herbu miasta, którym był właśnie czerwony orzeł brandenburski na srebrnej tarczy (Ryc. 2)⁵. Ta ostatnia pieczęć stosowana była jeszcze w 1919 roku⁶.

Ryc. 3. Pieczęć Barlinka z 1924 roku; AP Szczecin, AmB, sygn.60 (brak paginacji).

Ryc. 4. Pieczęć rektoratu Szkoły Miejskiej w Barlinku z 1930 roku; AP Szczecin, AmB, sygn.60 (brak paginacji).

Na początku lat dwudziestych XX wieku magistrat zamówił nową okrągłą pieczęć (średnica 33 mm). Wizerunek napieczętny przedstawiał orła w polu tarczy, nad którą umieszczona była korona murowa, a po obu jej stronach zwisały jodłowe szyszki. Pierwszy z elementów udostojnienia herbu – korona murowa był wynikiem mody panującej wśród miast na przełomie XIX i XX wieku, chcących podkreślić swoją miejskość⁷. Natomiast motyw zwisających szyszek jodłowych po obu stronach tarczy oraz znajdujących się nad nimi wolut symbolizował lesistość okolic Barlinka⁸. Treść legendy brzmiała *MAGISTRAT DER

⁴ Ten wzór pieczęci stosowany był prawdopodobnie od czasu reformy miejskiej w 1808 roku. Kolejne typariusze stosowane przez magistrat różniły się jedynie średnicą pieczęci. W aktach zachował się odcisk omawianej pieczęci z 1843 roku o średnicy 29 mm. Typariusz stosowany na przełomie XIX i XX wieku miał średnicę 31 mm; AP Szczecin, AmB, sygn. 67 (brak paginacji – dokument z 1843 roku), sygn. 223 (brak paginacji – pieczęć na dokumencie z 1895 roku), 340 (brak paginacji; pieczęć na dokumencie z 30 stycznia 1914 roku).

⁵ O. Hupp, *Die Wappen und Siegel der deutschen Städte, Flecken und Dörfer. Königreich Preussen, Heft. 1 Ostpreussen, Westpreussen und Brandenburg*, Frankfurt a.M. 1896, s. 42, 44; *Führer durch Berlinchen und Umgebung*. Bearbeitet von Lehrer Fritz Nickel, Geschichtlicher Anhang von Lehrer Hermann Mittelstädt, Frankfurt a.O. 1934, s. 6-7.

⁶ Pieczęcią tą ostemplowane zostały spisy wyborcze do głosowania do wyborów parlamentarnych ogólnoniemieckich z 19 stycznia 1919 roku; AP Szczecin, AmB, sygn. 346, 347 (pieczęcie na pierwszych stronach spisach wyborców z okręgów głosowania nr 1 i 2).

⁷ A. Gut, *Herby powiatów i gmin w prowincji Pomorze w okresie międzywojennym*, Szczecin 2005, s. 17.

⁸ GStA PK, HA I Rep. 178 B2 nr 1375 (brak paginacji – odpis pisma władz radca miejskiego Kunze z Barlinka do starosty powiatowego z 13 kwietnia 1937 roku. Kunze opisując herb motyw zwisających szyszek jodłowych nazwał labrami); AP Szczecin, AmB, sygn. 63 (brak paginacji).

STADT* BERLINCHEN* (Ryc. 3). Podobnym wizerunkiem na okrągłej pieczęci (średnica 33 mm), choć z orłem w innej nowoczesnej stylizacji posługiwał się również rektorat szkoły miejskiej (Ryc. 4)⁹.

Kolejna wymiana pieczęci miejskiej nastąpiła w 1934 roku związku z wprowadzeniem przez nazistów pruskiej ordynacji gminnej z 15 grudnia 1933 roku. Zmiana nie dotyczyła jednak wizerunku, gdyż pozostał nadal udostojniony herb Barlinka, ale jedynie napisu, co wiązało się z wprowadzeniem w miejsce magistratu, czyli kolegielnego organu administracji jednoosobowego zarządu miejskiego w osobie burmistrza. Z tego też względu nowa legenda otrzymała brzmienie: (swastyka) BURGERMEISTER DER STADT (swastyka) BERLINCHEN (swastyka). Ikonograficznym dodatkiem do okrągłej pieczęci (średnica 33 mm) były swastyki oddzielające w otoku części tytułatury urzędowej, a napis napieczony wykonany był frakturą zgodnie ze wzorem określonym przez Związek Niemieckiego Pisma w Berlinie (Bund für deutsche Schrift e.V. in Berlin) (Ryc. 5)¹⁰.

Ryc. 5. Pieczęć burmistrza Barlinka według wzoru z 1934 roku; AP Szczecin, AmB, sygn. 59 (brak paginacji).

Ryc. 6. Herb Barlinka z wydawnictwa O. Hupp, *Deutsche Ortswappen*; AP Szczecin, AmB, sygn. 64 (brak paginacji).

Ryc. 7. Pieczęć władz miejskich Barlinka wg wzoru z 1937 roku; AP Szczecin, AmB, sygn. 61 (brak paginacji).

Tak wykonaną pieczęć Barlinka stosowano do 1937 roku. Wówczas to na polecenie starosty powiatowego władze miejskie wykonały nowe tłoki pieczęci miejskiej. Ta decyzja była związana z wprowadzeniem rozporządzeń wykonawczych o herbach i pieczęciach z

⁹ AP Szczecin, AmB, sygn. 60 (brak paginacji – pismo rektoratu do magistratu z 6 stycznia 1930 roku).

¹⁰ AP Szczecin, AmB, sygn. 59 (brak paginacji), sygn. 72 (pismo z 8 marca 1934). Pieczęć musiała odpowiadać przepisom instrukcji ministerialnej z 26 lutego 1934 roku herbach i pieczęciach gmin; Ministerialblatt für die Preussische innere Verwaltung, 1934, s. 272; A. Gut, *Herby powiatów i gmin...*, s. 18.

1937 i 1938 roku do Niemieckiej Ordynacji Gminnej (Deutsche Gemeinde Ordnung) z 1935 roku, stanowiącej kolejny element nazyfikacji administracji komunalnej w państwie niemieckim¹¹. W związku z tymi zarządzeniami wykonawczymi władze Barlinka – podobnie jak wiele innych jednostek komunalnych – stanęły przed problemem, czy herb dotąd stosowany na pieczęci jest poprawny i zgodny z nowymi przepisami. Z tego powodu 13 kwietnia 1937 roku radca miejski Kunze w imieniu burmistrza poprosił starostę o przekazanie do Tajnego Archiwum Państwowego w Berlinie-Dahlem podania o ekspertyzę czy herb miasta z koroną murową i szyszkami jodłowymi jest poprawny. Ponadto burmistrz Barlinka poprosiła landrata, aby ten przesunął termin wprowadzenia nowych typariuszy z 1 maja 1937 roku na termin późniejszy.

Archiwum berlińskie, będące głównym urzędem opiniodawczym w sprawach heraldyki samorządowej stwierdziło, że Barlinek – podobnie jak inne miasta o średniowiecznej metryce – nie musi prosić o zatwierdzenie herbu, gdyż posiada go od dawna. Natomiast w sprawie jego kształtu orzekło, że miasto posiada wolną wolę w tej sprawie. Archiwista dr Erich Kittel zasugerował jedynie, że korona murowa była elementem dodawanym do herbów w XIX wieku i obecnie już nie jest zalecana w nowych nadaniach. Szyszki uznał natomiast za zbędny element zdobniczy. Stwierdził ponadto, że miasto musi wykonać sobie pieczęć zgodnie z ministerialnym rozporządzeniem z 20 marca 1937 roku¹².

Burmistrz Wunnicke zamówił pieczęcie jeszcze w 1937 roku (7 sztuk). Nowe okrągłe typariusze (średnica 33 mm) posiadały w polu napieczonym – zgodnie z sugestią berlińskiego archiwum – jedynie godło miasta bez żadnych zdobień, czyli orła brandenburskiego w kształcie z herbarza Otto Huppa (Ryc. 6)¹³. Napis otokowy sporządzony frakturą brzmiał natomiast + STADTGEMEINDE + BERLINCHEN (NEUMARK) + (Ryc. 7).

¹¹ Były to dwa zarządzenia ministra spraw wewnętrznych o pieczęciach urzędowych gmin i związków gmin z 20 marca 1937 roku i 29 września 1938 roku, Ministerialblatt für die innere Verwaltung, 1937, s. 447, 753; 1938, s. 1487; AP Szczecin, AmB, sygn. 63 (brak paginacji); A. Gut, *Herby powiatów i gmin...*, s. 19-20.

¹² GStA PK, HA I Rep. 178 B2 nr 1375 (brak paginacji – odpis pisma władz Barlinka do starosty powiatowego z 13 kwietnia 1937 roku i ekspertyza archiwum w Berlinie z 21 czerwca 1937 roku); AP Szczecin, AmB, sygn. 63-64 (brak paginacji).

¹³ Stemple pieczęci wykonane zostały przez zakład Madrasch Buchhandlung und Verlag, Kunstgewerbe und Bürobedarf w Myśliborzu 18 sierpnia 1937 roku. W aktach miejskich zachował się również wypis z herbarza Huppa dotyczący najstarszych pieczęci i herbu Barlinka, a także naklejka – znaczek z herbem miasta z wydawnictwa przygotowanego przez Otto Huppa *Deutsche Ortswappen* (Bremen b.r.w.), będącego reklamowym folderem firmy Kaffee-Handels-Aktien-Gesellschaft z Bremy; AP Szczecin, AmB, sygn. 64 (brak paginacji); sygn. 61 (brak paginacji – dokument z grudnia 1937 roku).

Ryc. 8. Pieczęć władz miejskich Barlinka poprawiona w 1939 roku; AP Szczecin, AmB, sygn. 62 (brak paginacji).

Jednakże w legendzie pieczęci z 1937 roku został dostrzeżony błąd przez władze zwierzchnie, gdyż na zamiast legendy Stadt Berlinchen burmistrz zatwierdził typariusz z napisem otokowym Stadtgemeinde Berlinchen, co było niezgodne ze wspomnianymi ministerialnym zarządzeniami z 20 marca 1937 roku i 29 września 1938 roku. Z tego też względu starosta myśliborski 16 lutego 1939 roku nakazał wymianę tłoków na nowe z poprawnym napisem w otoku. Burmistrz Barlinka wykonał polecenie władz zwierzchnich i już 11 marca nowe okrągłe pieczęcie (średnica 33 mm) wprowadzono do użycia (Ryc. 8)¹⁴. Jednak zmiana wzoru tłoka pieczęci nie objęła jedynie nieprzepisowej legendy, który tekst zapisany również frakturą zmieniono na + STADT + BERLINCHEN (NEUMARK) +, ale również dokonano korekty rysunku napieczętnego. W miejsce godła Barlinka wstawiony został bowiem herb miasta według wspomnianego już wyżej wzoru z herbarza Otto Huppa.

Pieczęcie z 1939 roku używane były przez administrację miejską do stycznia 1945 roku¹⁵.

¹⁴ AP Szczecin, AmB, sygn. 63-64 (brak paginacji). W zarządzeniach ministra spraw wewnętrznych dotyczących pieczęci władz komunalnych nakazano wprowadzenie ogólnej legendy z nazwą jednostki samorządu terytorialnego, np. Gemeinde X czy Stadt X, bez określenia dokładnego dysponenta typariusza, np. burmistrza, kasjera itd. Ostatecznie po interwencjach władz komunalnych, a także specjalistów – sfragistyków, m.in. O. Huppa władze nazistowskie zgodziły się na dodanie w legendach pieczęci przy krótkich nazwach gmin słowa „Siegel”, a także terytorialnego położenia gminy – nazwy powiatu czy regionu; A. Gut, *Herby powiatów i gmin...*, s. 19-20.

¹⁵ Pieczęć wzoru z 1939 roku przy dokumentach z 11 września 1941 roku i 15 marca 1943 roku; AP Szczecin, AmB, sygn. 59 (brak paginacji), sygn. 62 (brak paginacji).